

протягом всього часу їх перебування на паломництві.

Вважаємо також, що формування в Криму українського соціокультурного простору, забезпечення нормального функціонування тут власне українських церков – УПЦ КП та УГКЦ (як і українських культурницьких центрів) сприятиме формуванню толерантного ставлення мусульман до державотворчих процесів на кримських теренах, ефективній інтеграції кримськотатарської спільноти в українське суспільство, зменшенню ступеню політизації ісламського середовища в АРК.

* * * * *

Така загальна картина міжконфесійних відносин в Україні. Вона постійно змінюється – ускладнюється в одних формах свого вияву, толерантизується – в інших. В цих відносинах задіяні десятки конфесій, включені як їх інституції, так і міжнародні релігійні центри. Вони розгортаються в контексті тих суспільних процесів, що відбуваються в роки вибудови Україною своєї незалежності, в контексті її духовного і національного відродження. Певно що специфічним корелятом вибудови в Україні громадянського суспільства мала б бути громадянська релігія, що зняло б значною мірою те міжконфесійне протистояння, яке нині ми маємо в нашій країні.

То ж короткотермінове наукове осягнення феномену міжконфесійних відносин дало можливість зафіксувати лише основні форми їх виявів, визначити тенденції можливого їх розвитку. Проте для вироблення чіткої програми толерантизації цих відносин, підпорядкування їх процесам демократизації суспільного життя, духовного відродження бажано було б ще провести соціологічні дослідження феномену, широкі експертні опитування носіїв різних релігійних традицій, контент-аналіз періодичних видань різних конфесій, їх книжкових видруків, які, на жаль, не доходять до наших бібліотек.

Варто було б ще вивчити досвід інших країн з регулювання міжконфесійних відносин, виявити в ньому те, що могло б слугувати в Україні їх толерантизації.

Патріарх Філарет*

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УПЦ КП З ІНШИМИ ХРИСТІЯНСЬКИМИ ЦЕРКВАМИ

На сьогодні взаємовідносини між нашими Церквами мирні. Наша позиція полягає в тому, що не слід розпалювати релігійну ворожнечу в Україні і, зокрема, між Київським Патріархатом та УАПЦ. Що стосується об'єднання, то треба сказати, що воно не просувається вперед. У 2000 році ми почали вести переговори про об'єднання за участю Вселенської Патріархії. Було підписано три документи - "Домовленості" між УПЦ Київського Патріархату й УАПЦ у Стамбулі, Тернополі і Києві. Все начебто йшло до об'єднання. Але втрутилися якісь зовнішні сили й об'єднання призупинилося. Це викликало невдоволення духовенства УАПЦ. І тепер ми спостерігаємо поступовий перехід автокефальних парафій та духовенства до Київського Патріархату. Ми не прискорюємо цей процес, бо хочемо, щоб перехід відбувся свідомо і добровільно. Наші українські Церкви приречені бути разом. Іншого виходу просто немає.

Взаємовідносини між УПЦ Київського Патріархату й УПЦ Московського Патріархату. Взаємовідносини Київського Патріархату з УПЦ Московського Патріархату набагато складніші. Складність витікає з того, що Московська Патріархія заборонила архиєреям і духовенству УПЦ спілкуватися з нашими архиєреями і духовенством. Це нагадує заборону старообрядцям спілкуватися з никоніанами. Самоізоляція доходила до того, що не можна було пити воду з однієї

---

* Патріарх Київський і всієї Руси-України, предстоятель УПЦ Київського Патріархату.

склянки, щоб не осквернитися. Те саме відбувалося й у взаємовідносинах Російської Зарубіжної Православної Церкви з єпископатом і духовенством Московського Патріархату. Останні шукали діалогу, але російські емігранти боялися його. Все це свідчить про те, що слабша сторона уникає спілкування, бо відчуває свою уразливість.

Відсутність людського спілкування не веде до діалогу між нашими Церквами. УПЦ Московського Патріархату і Московська Патріархія закликають Київський Патріархат до покаяння, розуміючи під покаанням повернення під Московську юрисдикцію. Цього ніколи не буде, не для того ми відокремилися від Московського Патріархату, щоб знову повертатися до нього. В такому випадку ми стали б зрадниками українського народу, 92% якого у 1991 р. проголосували за незалежність України.

Діячі УПЦ Московського Патріархату іноді висловлюються за створення в Україні єдиної православної Церкви. Вони, як і деякі можновладці, при цьому опускають слово "помісна", тобто автокефальна, незалежна. Їхня мрія - бачити в Україні єдину православну Церкву, але в складі Російської Церкви. З такими мріями і думками нам не по дорозі.

Аналіз дій УПЦ Московського Патріархату за останній час свідчить, що ієрархія і духовенство цієї Церкви втрачають упевненість у завтрашньому дні. Ідейно вони обеззброєні. Окремі парафії і священники переходять до Київського Патріархату. І на цьому ґрунті виникають конфлікти, порушується Закон України про свободу вибору релігійними громадами своїх центрів. Часто місцева влада стає на захист Московського Патріархату, ігноруючи права віруючих Київського Патріархату. **Наша принципова позиція - не розпалювати релігійну ворожнечу, бо вона віддаляє час утворення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви. Ми закликаємо духовенство і віруючих Московського Патріархату до діалогу, до миру і християнської любові,** адже всі ми є православними українцями і приречені жити в одній державі на українській землі. У відстоюванні своєї правди ми не повинні забувати слова Христа Спасителя: "З того знатимуть усі, що ви Мої учні, якщо будете мати любов між собою" (Ін. 13: 35).

Взаємовідносини зі Вселенською Патріархією. УПЦ Київського Патріархату має неофіційні контакти зі Вселенською Патріархією. Неодноразово в Константинополі побували наші делегації, в тому числі і на рівні народних депутатів України, членів Вищої Церковної Ради. У 2000 р. почалися чотиристоронні переговори за участю Вселенської Патріархії, Московської Патріархії, УПЦ Київського Патріархату й УАПЦ. На переговорах виявилися діаметрально протилежні позиції Константинопольського і Московського Патріархатів. Якщо перший стоїть на позиції автокефалії Української Православної Церкви, то другий наполягає на тому, щоб УПЦ Київського Патріархату й УАПЦ повернулися до складу Російської Православної Церкви. Згодом Київський Патріархат і УАПЦ, на вимогу Московської Патріархії, було відсторонено від переговорів, ніби можна вести плідні переговори поза спиною зацікавлених сторін. З того часу переговори стали носити формальний характер і фактично зайшли в глухий кут. Крім того, виникли проблеми у Вселенського Патріарха з Елладською Церквою, які мирно вирішилися на користь Вселенського Патріарха.

Треба сказати, що в суперечках між Константинополем і Афінами Москва стала на бік Афін, а потім, коли спірне питання мирно вирішилося, Московський Патріархат вибачився перед Вселенським Патріархом за свій вчинок. Все це не сприяло продовженню переговорів з українського питання. При цьому треба мати на увазі стратегічну позицію Московської Патріархії, яка була озвучена Московським Патріархом і надрукована в грецьких газетах. Патріарх Алексій II сказав таке: немає ніяких богословських підстав, щоб не бути Московському Патріархату першим серед православних Патріархатів, бо Москва є "третьім Римом".

Московська Патріархія підходить до вирішення міжправославних питань з позиції сили. Про це вона заявила після того, як зрослася з політикою Російської держави і відчула її підтримку. Враховуючи стратегічні наміри Московського Патріарха посісти першість у православ'ї і витіснити Вселенського Патріарха на інше місце, Московська

Патріархія буде робити все правдами і неправдами, щоб утримати юрисдикцію над Українською Православною Церквою, хоча б над її частиною. Відокремлення Української Православної Церкви від Московського Патріархату ослаблює його майже наполовину, а це перешкоджає Московському Патріархату боротися за перше місце. Як бачите, іде боротьба за владу в Церкві, про що застерігав Христос Спаситель Своїх учнів, а не за Царство Боже. Така позиція Московської Патріархії не сприяє визнанню Української Православної Церкви як помісної, автокефальної, рівної з іншими помісними православними Церквами.

Розповсюджують чутки, нібито Вселенський Патріарх хоче підпорядкувати своїй юрисдикції УАПЦ. Вселенська Патріархія неодноразово спростовувала такі чутки. Але якщо теоретично припустити, що таке може статися, то це означає, що Україну роздирають на шматки між Москвою, Константинополем і Римом. Хіба таке становище українського православ'я буде на користь Помісній Українській Православній Церкві й Українській державі? Зважаючи на історичний досвід утворення автокефальних православних Церков, а головне, покладаючи всю надію на Господа нашого Ісуса Христа, Який є Главою Церкви і Який благословив Україну бути незалежною державою, ми впевнені, що Помісну Українську Православну Церкву рано чи пізно визнають автокефальною Церквою інші помісні православні Церкви, і вона стане рівною з ними.

Ми повинні продовжувати працювати в цьому напрямі до повного завершення нашої святої справи. Крім неофіційних контактів зі Вселенською Патріархією, Київський Патріархат має євхаристійне, молитовне єднання з Болгарською Церквою, яку очолює митрополит Софійський Інокентій, а також з Чорногорською Церквою, предстоятелем якої є митрополит Михаїл. Нам треба доводити нашу позицію до відома інших помісних православних Церков і намагатися подолати розділення у Вселенському православ'ї.

Ми хочемо більшого, як для користі Помісної Української Православної Церкви, так і на користь Української держави. Ми молимося і бажаємо, щоб Президент і влада сприяли побудові в Україні єдиної Помісної Української Православної Церкви. Президент неодноразово заявляв, що така Церква конче потрібна державі. Але це бажання залишається тільки декларацією. Реального сприяння побудові єдиної помісної Церкви немає. Також немає рішучих кроків вищої влади до визнання автокефалії Помісної Української Православної Церкви. Такі кроки держави не слід розцінювати як втручання в церковні справи, посилаючись на відокремлення Церкви від держави. Великий київський князь Ярослав Мудрий, дбаючи про свою державу, волів мати в Києві свого митрополита, русича, а не грека. Коли Київську митрополію незаконно, не за приписами церковних канонів, було приєднано до Московського Патріархату, московські царі робили все для визнання цього незаконного акту Константинопольським Патріархом. Ми хотіли б, щоб і наш президент доклав своїх зусиль до визнання Помісної Української Православної Церкви. Без рішучих кроків з боку українського Президента і Вселенський Патріарх вагається у справі визнання автокефалії Помісної Української Православної Церкви.

Для визнання нашої автокефалії треба, щоб українське православ'я об'єдналося в одну Церкву, в усякому разі, щоб Київський Патріархат став більшістю в Україні. А наша влада саме і не хоче, щоб Київський Патріархат став більшістю в Україні. Як нам здається, це є принципова позиція держави - не сприяти Київському Патріархату, щоб він став більшістю, а УПЦ Московського Патріархату меншістю. Виходить, що на словах - Українській державі потрібна своя помісна Церква, а на ділі - підтримується чужа Церква, Церква іншої держави. Якщо наша влада з тих чи інших причин не може сприяти зростанню Київського Патріархату, то вона хоч би не заважала і не ставила перешкоди зростанню кількості парафій нашої Церкви.

Завдання УПЦ Київського Патріархату. Головним завданням УПЦ Київського Патріархату є утворення в Україні єдиної Помісної Української Православної Церкви. Сьогодні ми маємо Помісну Православну Церкву, якою є Київський Патріархат. Але нам треба об'єднати навколо Києва все українське православ'я. Не менш важливим завданням є

визнання автокефалії Української Православної Церкви Вселенським Патріархатом та іншими Помісними Православними Церквами. Визнання нашої автокефалії значною мірою залежить від об'єднання українського православ'я. Московська Патріархія про це добре знає, і тому робить усе, щоб таке об'єднання не відбулося, а значить, не було б і визнання української автокефалії. Ось чому УПЦ Московського Патріархату не йде на діалог з Київським Патріархатом, а вимагає покаяння, тобто повернення до Російської Православної Церкви. Але не все залежить від Московської Патріархії.

Треба розуміти, що визнання автокефалії залежить від нас, православних українців і від Української держави. Для цього Київський Патріархат повинен і надалі зростати, набирати сили і стати панівною Православною Церквою в Україні. Завдання дуже тяжке, але можливе, тому що вже на сьогодні переважна більшість православних українців, згідно з соціологічними опитуваннями, заявляють про свою приналежність до Київського Патріархату.

Чому УПЦ Київського Патріархату треба зростати і перетворюватися з меншості на більшість? Тому що від цього залежить не тільки визнання автокефалії Помісної Української Православної Церкви, а й зміцнення Української держави.

Автокефалія Української Православної Церкви не є самоціллю. Вона потрібна для більш плідного служіння своєму народу, його духовному відродженню і входженню у вічне блаженне життя.

Звідси витікає і головне завдання нашої Церкви - бути світлом для світу і сіллю землі, підтримувати християнську мораль у суспільстві, духовно відроджувати людей. Якщо ми не будемо в першу чергу піклуватися про мораль і духовність у своєму середовищі, то ми перетворимося на сіль, яка втратила свої властивості.

*З доповіді Патріарха на Помісному Соборі УПЦ КП 15 липня 2004 року
(Православний вісник. – 2004. - №7-8)*

О.Кубеліус*

ГІЛКИ ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМИН

Православ'я в Україні, як і раніше, залишається найважливішою складовою і релігійного, і суспільно-політичного життя. Воно здатне зіграти позитивну роль у консолідації українського суспільства і становленні України як суверенної демократичної держави.

Однак наприкінці 80-х початку 90-х років православ'я в Україні розкололося на кілька гілок: Українську Православну Церкву (УПЦ) – складову Руської Православної Церкви (РПЦ); Українську Православну Церкву Київського Патріархату (УПЦ КП); Українську Автокефальну Православну Церкву (УАПЦ), яка, у свою чергу, нині також розкололася.

В даний час православ'я в Україні дуже ослаблене в результаті цих розколів. Причому, проблема розколу стає дуже хворобливою із-за протистояння конфесій. Найчастіше керівництво Церков висуває умови подолання розколу, які є зовсім неприйнятні для представників інших конфесій, що може свідчити про неконструктивність позицій і бажання зберегти відносини між конфліктуючими конфесіями у формі динамічної рівноваги, яка може бути порушена у будь-який момент і набути елементів релігійного екстремізму.

Протягом останніх років міжцерковні відносини склалися непросто. Сьогодні в ряді регіонів України міжконфесійні конфлікти у православному середовищі є одним із джерел постійної напруженості в суспільстві. У зв'язку з неоднозначним ставленням

---

* Протоієрей УПЦ МП, експерт Центру досліджень проблем громадянського суспільства.